

Ш К І Л Ь Н А Б І Б Л І О Т Е К А

С В І Т О В А Л І Т Е Р А Т У Р А

Джек ЛОНДОН

БІЛИЙ ЗУБ

 FOLIO

Джек Лондон

Білий зуб

предоставлено правообладателями

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=7599510

*Джек Лондон «Білий зуб». Серія «Шкільна бібліотека української та світової літератури»: Ексмо; Харків; 2014
ISBN 978-966-03-6976-4*

Анотація

Повість «Білий зуб» – дивовижна історія братерства людини і вовка, що вже понад сто років захоплює читачів різних поколінь. Вона входить до визначної плеяди «північних оповідань» американського письменника Джека Лондона (1876–1916), яким він більш за все зобов'язаний своєю славою.

У цьому творі йдеться про життя напіввовка-напівсобаки на прізвисько Білий зуб, про віддану дружбу цієї гордої і волелюбної тварини з людиною, яка колись врятувала їй життя.

Содержание

Частина перша	4
I	4
II	14
III	28
Частина друга	41
I	41
II	53
III	63
IV	70
Конец ознакомительного фрагмента.	71

Джек Лондон

Білий зуб

Частина перша

I

Слідом за поживою

По обидва боки вкритої кригою річки стояв, насупившись, темний сосновий бір. Вітер позривав з дерев їхнє біле, виткане з інею вбрання, і вони схилилися одне до одного, чорні і зловісні в примерклому світлі сутінків. Навколо панувала глибока тиша. Це був пустинний край, без руху, без життя, такий самотній і холодний, що навіть сумом не віяло від нього. Там вчувався прихований сміх, страшніший за всякий сум, невеселий, як усмішка сфінкса, холодний, як мороз, і жорстокий, як неминучість. То невимовна мудрість

віків сміялася з марності життя й життєвої боротьби. То була пустеля, дика крижана північна пустеля.

І все ж там жевріло занесене з іншого світу життя й кидало їй виклик. По замерзлій річці тяглася упряжка їздових, схожих на вовків собак. Їхня щетиняста шерсть була вкрита інеєм. З їхніх пащек клубочився пар і, замерзаючи в повітрі, осідав на них льодовими крижаними кристаликами. Упряж на собаках була з ременю, і ремінні ж посторонки були прикріплені до саней, що волоклися позаду. Сани були без полозів. Зроблені з товстої березової кори, вони всім сподом лежали на снігу. Передок саней загинався назад, щоб легше було відкидати хвилі м'якого снігу. На санях стояла міцно прив'язана вузька довга скриня. Там лежали ще деякі речі – укривала, сокира, кавник і сковорода, але насамперед впадала в око скриня.

Попереду собак на широких лижах пробивала дорогу людина. За саньми йшла друга людина. А на санях, у скрині, лежала третя людина, що скінчила свій шлях. Пустеля перемогла її і звалила. Вона не могла вже більше ні рухатися, ні змагатися. Пустеля не терпить руху. Життя ображає її, бо життя – це рух. А пустеля завжди намагається знищити рух. Вона обертає в лід воду, щоб та не текла в море, висмоктує сік з дерев, заморожуючи їх до самої серцевини; але найжорстокіше і найстрашніше вона катує і гнобить непокірну людину – людину, що найбільше з усіх істот буває життям і споконвіку бунтує проти закону, за яким усякий рух зрештою

мусить припинитися.

Проте попереду й позаду саней, безстрашні й невгамовні, пробивалися далі крізь сніг двоє людей, що лишилися жити. Вони були загорнуті в хутра і м'які вичинені шкури. Вії, щоки й губи в них узялися такою густою намороззю від дихання, що облич їхніх не можна було й розгледіти. Вони нагадували примарних гробарів на похороні якогось духа. А втім, це були живі люди, які зайшли в край самоти, знущання й тиші, недосвідчені шукачі щастя, що сміливо вирушили у великі мандри, яким заманулося позмагатися з невідомим могутнім світом, таким далеким, чужим і бездушним, як безодня.

Вони йшли мовчки, зосереджуючи всі сили на фізичній напрузі. З усіх боків їх оточувала гнітюча німота. Ця німота тисла їм на серце, як глибока вода тисне на тіло водолаза. Вона гнобила їх своєю нескінченністю й непереможністю. Проникаючи в найпотаємніші куточки їхньої душі, вона вичавлювала звідти, як вичавлюють сік з винограду, всі марні пориви й захоплення, всю властиву людині гординю; і мандрівники побачили, що вони кволі й маленькі, що вони лише крихітні порошоків світу, безсилі й немудрі серед гри величезних сліпих сил і стихій.

Минула година, минула й друга. Бліде світло короткого похмурого дня вже почало пригасати, коли раптом у недвижному повітрі пролунало невиразне далеке виття. Воно швидко знялося вгору, тремтяче й напружене, і поволі завмерло.

Можна було б подумати, що це зойк якоїсь загубленої душі, коли б у ньому не бриніла люта злість і голодна жадоба. Чоловік, що йшов попереду, оглянувся назад і зустрівся очима з товаришем. Розділені вузькою довгастою скринєю, вони кивнули один одному головою.

Невдовзі вони почули виття у відповідь першому, що, наче голкою, пронизало тишу. Люди прислухалися, звідки йшли ці звуки. Вони линули зі снігового простору десь позаду. Одразу ж почулося й третє виття, знову позад них, тільки трохи лівіше.

– Білле, вони женуться за нами, – сказав той, що йшов спереду.

Голос у нього був хрипкий і якийсь неприродний. Видно було, що він говорить через силу.

– Шукають поживи, – відповів другий. – Я давно вже не бачив жодного заячого сліду.

Вони знов замовкли, пильно прислухаючись до виття своїх переслідувачів.

Коли зовсім стемніло, вони завели собак у сосни край річки і отаборилися там на ніч. Поставлена коло вогнища труна правила і за лавку і за стіл. Собаки збилися до купи трохи далі від огню, гарчали, гризлися, але не виявляли найменшого поруху, щоб утекти в темряву.

– Поглянь, Генрі, як вони туляться до нас, – мовив Білл.

Генрі, присівши навпочіпки, ставив на вогонь кавник з грудками льоду. Він лише хитнув головою і не промовив ані

слова, аж поки не примостився на труні й не почав їсти.

– Вони знають, як зберегти свою шкуру, – сказав він, – і воліють самі десь пожитися, ніж піти комусь на поживу. Розумні тварюки.

Білл похитав головою.

– А хто його зна!

Товариш Білла здивовано глянув на нього.

– Вперше чую від тебе, що собаки не розумні.

– Генрі, – сказав Білл, спокійно пережовуючи боби, – ти бачив, як вони гризлися, коли я їх годував?

– Гризлися більше, ніж звичайно, – погодився Генрі.

– А скільки в нас собак?

– Шість.

– Так, Генрі... – Білл спинився на мить, щоб надати більшої ваги своїм словам. – У нас шість собак. Я витяг з торби шість рибин. Дав кожному собаці по рибині, і все ж, Генрі, одному не вистачило.

– Значить, погано полічив.

– У нас шість собак, – байдуже повторив Білл, – і я витяг шість рибин. Одновухому не вистачило. Я вийняв для нього ще одну.

– Та в нас же тільки шість собак, – сказав Генрі.

– Генрі, я не кажу, що там були самі собаки, але семеро з'їло по рибині.

Генрі перестав жувати, глянув через вогнище на собак і полічив їх.

– Зараз їх тільки шість.

– Я бачив, як один побіг по снігу, – зі спокійною певністю відповів Білл. – Тоді було семеро.

Генрі жалісливо подивився на нього і мовив:

– Я буду страшенно радий, коли наша подорож нарешті скінчиться.

– Що ти цим хочеш сказати? – спитав Білл.

– А те, що оцей наш вантаж діє тобі на нерви і ти вже починаєш маячити.

– Те саме і я подумав, – спокійно відповів Білл. – І коли помітив, як щось побігло, подивився на сніг і побачив сліди. Тоді я полічив собак, і на цей раз їх було шість. Сліди на снігу є й досі. Хочеш подивитися? Ходімо покажу.

Генрі мовчки жував. Запивши вечерю чашкою кави, він обтер рукою губи й сказав:

– То ти гадаєш, що то був...

З темряви долинуло протяжне жалісне виття, тужливе і люте. Генрі спинився, прислухався і, махнувши рукою в той бік, звідки воно чулося, доказав:

– ...один з них?

Білл кивнув головою.

– Інакше не може й бути. Ти ж і сам бачив, як казилися собаки.

Виття тепер долинало з усіх боків, і тиша перетворилася на справжнє пекло. Перелякані собаки, збившись до купи, так близько тиснулися до вогню, що аж пообсмалювали собі

шерсть.

Білл підкинув дров і закурив люльку.

– Що це ти сидиш сам не свій? – спитав Генрі.

– Генрі... – Білл у задумі кілька разів зятагся з люльки. – Генрі, я оце думаю, який він щасливий проти нас. – Він показав на скриню, на якій вони сиділи. – Якби після нашої смерті хтось прикрив наші тіла від собак камінням, і то було б щастя.

– Звичайно, у нас з тобою немає ні рідні, ні грошей, як у нього, – відповів Генрі. – Нас ніхто не повезе ховати в таку далечінь.

– Ось що ти мені скажи, Генрі. Він же був у себе в країні поважною особою і не мав ні в чому потреби: ні в їжі, ні в одежі. Чого ж його понесло на край світу? Ніяк не можу цього зрозуміти.

– Коли б сидів дома, напевне дожив би до глибокої старості, – погодився Генрі.

Білл хотів був щось сказати, та роздумав. Він мовчки показав рукою в п'їтьму, що стіною обступила їх з усіх боків. У непроглядній чорноті палала, як жар, пара очей.

Генрі мовчки показав рукою на другу пару і на третю. Палаючі очі мов у коло взяли людей. Вони пересувалися з місця на місце, зникали і знову загоралися.

Серед собак зростала тривога, і в пориві панічного страху вони підбігали до самого вогнища й повзали в ногах у людей. Один собака потрапив у вогонь і заскавчав від болю

й жаху. У повітрі запахло смаленою шерстю. Коло палаючих очей неспокійно заворушилося і навіть відсунулося трохи далі, але як тільки собаки вгамувалися, воно знову наблизилося.

– От біда, Генрі, що нам нічим стріляти.

Білл докурив люльку й допоміг товаришеві розстелити хутра й укривала на сосновому гіллі, яке він розіклав на снігу ще до вечері. Генрі щось буркнув і почав роззуватися.

– Скільки, ти кажеш, лишилося в нас патронів?

– Три, – відповів Білл. – От якби їх було триста! Тоді б я показав тим клятим...

Він сердито посварився кулаком туди, де світилися очі, і обережно примостив коло вогню свої мокасини.

– Хоч би вже мороз швидше пересівся, – заговорив він знову. – Ось уже два тижні, як тримається п'ятдесят градусів нижче нуля. Ох, я ж і шкодую, що пустився в цю мандрівку. Не до душі вона мені. Дорого б я дав, щоб вона вже скінчилася. Сиділи б ми тепер з тобою коло печі в Мак-Геррі й грали б у карти. Ось чого мені хочеться.

Генрі знову щось муркнув і ліг у свою постіль. Він уже задрімав, як раптом його розбудив голос товариша.

– Слухай, Генрі, коли той зайда прийшов і схопив рибу, чому собаки не кинулися на нього? Ось що не дає мені спокою.

– Ти, Білле, став щось надто нервовий, – почув він сонну відповідь. – Раніше я за тобою цього не помічав. Мовчи й

спи, і завтра буде все гаразд. У тебе щось із шлунком. Ото він і не дає тобі спокою.

Невдовзі обидва поснули й важко задихали, лежачи поруч під кількома уквивалами. Вогонь згасав, і кільце миготливих очей тісніше оточило табір. Коли якась пара цих жарин присувалася занадто близько, охоплені жахом собаки тиснулися до купи й люто гарчали. А одного разу вони зняли такий шалений гавкіт, що збудили Білла. Він обережно, щоб не потурбувати товариша, виліз із постелі й підкинув у вогонь гілля. Коли полум'я розгорілося, коло блискучих очей відійшло далі. Білл глянув на собак, протер собі очі й придивився пильніше. Потім знову поліз під уквивало.

– Генрі! – гукнув він. – Слухай, Генрі!

Генрі пробубонів щось спросоння й спитав:

– Ну що там таке?

– Нічого, – відповів Білл, – тільки їх там знову семеро. Я зараз їх полічив.

На це Генрі щось промимрив і знову захропів.

Уранці перший прокинувся Генрі й розбудив товариша. До світанку ще лишалося три години, хоч була вже шоста. У п'ятмі Генрі заходився кухарювати, тим часом як Білл згортав уквивала й готував у дорогу сани.

– Слухай, Генрі, – раптом спитав Білл, – скільки, ти кажеш, у нас собак?

– Шість.

– От і ні, – визивно заперечив Білл.

– Невже знову сім? – здивувався Генрі.

– Ні, п'ять. Один собака пропав.

Генрі вилаявся і, кинувши кухарське начиння, побіг рахувати собак.

– Твоя правда, Білле, – сказав він. – Товстун зник.

– Раз уже відбіг від табору, то зник як блискавка. За димом ми його однаково б не побачили.

– Та то вже дарма, – відповів Генрі. – Вони його з'їли живцем. Мабуть, скавчав у них у горлянці, хай їм біс.

– Це взагалі був якийсь дурний собака, – зауважив Білл.

– Але жоден дурний собака не пішов би на таке самогубство. – Генрі пильно поглянув на упряж, немов визначаючи особливості кожної з тварин. – Ручуся, що жоден з них не зробив би цього.

– Та їх і дрючком не відженеш від вогню, – погодився Білл. – Мені завжди здавалося, що з Товстуном щось негарзд.

II

Вовчиця

Люди поснідали, прив'язали до саней свою вбогу поклажу і, розпрощавшись з привітним вогнем, рушили в темряву. І знову залунало тужливо-лихе виття, немов хтось перегукувався крізь холод і пільму. Люди мовчали. Розвиднилось о дев'ятій годині. О дванадцятій небо на півдні зайнялося рожевим сяйвом. Але це ясне проміння швидко згасло. Навколо все посіріло, а о третій годині німий безлюдний край обгорнула своїм покровом полярна ніч.

Коли смеркло, хиже виття з правого, з лівого боку і ззаду залунало зовсім близько, так близько, що на зморених собак раз-у-раз нападав сліпий нестримний жах.

В одну з таких хвилин, коли трохи заспокоєних тварин пощастило знову загнати в посторонки, Білл сказав:

– Хоч би вже вони натрапили на якусь дичину й дали нам спокій.

– Та це справді страшенно впливає на нерви, – співчутливо відповів Генрі.

Більше вони не перемовилися й словом, аж поки не спинилися на ніч.

Генрі, нахилившись над вогнем, підкладав лід у горщик з бобами, коли раптом здригнувся, почувши звук удару, вигук Білла й пронизливе скавчання. Він випростався й побачив,

як по снігу промайнула якась тінь і поринула в морок. Білл стояв серед собак і вдоволений, і якийсь приголомшений. В одній руці у нього був здоровенний дрючок, а в другій – хвіст од в'яленої риби.

– Половину таки вкрав, – сказав він. – Зате ж я його і вгрів! Чув, як заскавчав?

– А який він на вигляд? – спитав Генрі.

– Не розгледів. Знаю тільки, що чотири ноги, паща й шерсть – зовсім як у собаки.

– Певне, приручений вовк.

– Та ще який приручений, чортяка! Приходить, коли годують собак, і хапає свою частку.

Коли вони, повечерявши, сиділи на довгій скрині й курили люльки, блискучі очі оточили їх ще вужчим колом.

– Хоч би вже вони натрапили на лосів і залишили нас, – мовив Білл.

Генрі щось муркнув, не зовсім співчутливе, і хвилин п'ятнадцять обидва мовчали. Генрі дивився на вогонь, а Білл на коло очей, що світилися в пітьмі одразу ж за вогнищем.

– Невже ми ніколи не доберемося до Мак-Геррі? – знову почав він.

– Годі тобі каркати! – скипів Генрі. – Я ж кажу, що тебе згага дістала. Ковтни ложку соди й відразу полегшає. Та й мені стане з тобою веселіше.

Вранці Генрі прокинувся від лютих прокльонів, що так і сипалися з уст Білла. Генрі сперся на лікоть і виглянув з-під

укривала. Вогнище знову палало, а його товариш стояв серед собак з перекошеним від гніву обличчям і обурено вимахував руками.

– Що там таке? – гукнув Генрі.

– Головач утік, – була відповідь.

– Та не може бути!

– Кажу, що втік.

Генрі вискочив з-під укривала й підбіг до собак. Уважно перелічив їх і почав разом з товаришем проклинати пустелю, що вкрала в них іще одну тварину.

– Головач був найдужчий з усієї упряжки, – нарешті мовив Білл.

– І аж ніяк не дурний, – додав Генрі.

Поснідавши в похмурому мовчанні, запрягли вони чотирьох собак у сани й рушили в дорогу. День був такий самісінський, як і всі минулі. Люди без слів просувалися по лону обмерзлої землі. Тишу порушувало лише виття їхніх переслідувачів, які, невидимі, бігли за ними. Коли серед білого дня нараз запала ніч, хиже виття, як завжди, залунало ближче; і знов пойняті жахом собаки плуталися в посторонках, бентежачи й без того пригнічених людей.

– Ну тепер чорта з два втечете, дурні тварюки! – з задоволенням вигукнув Білл того вечора, пораючись коло собак.

Генрі облишив свої кухарські справи й пішов подивитися. Білл не просто поприв'язував собак, а зробив так, як це роблять індіанці. На шию кожному собаці він накинув ремінь,

до якого прикріпив довгого дрючка так близько до шиї, щоб тварина не могла дістати його зубами. Другий кінець дрючка він прив'язав ременем до вбитого в землю кілка. Отже, собаки ніяк не могли перегризти ремінь коло шиї, а добратися до ременя коло кілка їм заважав дрючок.

Генрі схвально хитнув головою.

– Тільки так і можна втримати Однорухого, – сказав він. – Він ріже ремінь, як ножем. Уранці всі будуть на місці.

– За це вже ручуся, – відповів Білл. – Коли якийсь зникне, лишиш мене без кави.

– Знають бестії, що нам нічим стріляти, – зауважив Генрі перед сном, показуючи на блискучі очі, що оточували їх з усіх боків. – Коли б ми могли разів зо два всмалити по них, то одразу б здобули в них пошану. Щоночі вони підкрадаються дедалі ближче. Одвернись від вогню й придивися пильніше. Бачиш он того?

Кілька хвилин вони з цікавістю стежили за невиразними тінями, що бовваніли в пільмі на певній відстані від вогнища. Що пильніше вдивлялися вони в якусь пару очей, то виразніше ставали обриси звіра. Часом навіть видно було, як він рухався.

Собаче виття привернуло їхню увагу. Однорухий нетерпляче скавчав, рвався кудись у темряву і зі сказеною впертістю намагався перегризти дрючок.

– Білле, поглянь-но сюди, – прошепотів Генрі.

Через освітлене місце якимось боком прокрадався схожий

на собаку звір. Він посувався дуже обачно й водночас сміливо. Зосереджуючи увагу на собаках, він підозріло озирався і на людей. Одновухий, шарпаючи за дрючок, поривався до невідомого гостя і несамовито скімлив.

– Ну й дурний же цей Одновухий. Нічого не боїться, – стиха мовив Білл.

– Це вовчиця, – пошепки відповів Генрі. – Через неї загинули і Товстун, і Головач. Вона зваблює собаку, а вся зграя рве здобич на шматки.

У вогнищі затріщала гілка і, зашипівши, відкотилась убік. Звір злякано пірнув у морок.

– Знаєш, Генрі, що я думаю?

– А що?

– Що це та сама тварюка, яку я вгрів дрючком.

– Ну, звісно, та сама, – відповів Генрі.

– Занадто вже нахабно лізе вона до вогнища. Це дуже підозріло.

– Та вона знає набагато більше, ніж належить вовкові. Позаяк вовк прибігає до собак саме тоді, як їх годують, значить, він уже бувалий у бувальцях.

– У старого Віллена улюблений собака втік з вовками, – міркував уголос Білл. – Хто-хто, а я вже знаю цю історію. Я сам підстрелив його на лосиному пасовищі, натрапивши на зграю вовків. Старий Віллен плакав, як мала дитина. Він три роки не бачив свого пса. А той увесь час ганяв десь з вовками.

– А ти, Білле, здається, таки вгадав. Це, певно, саме той собака, що не раз, мабуть, їв рибу з рук людини.

– Якщо я матиму нагоду, то цей вовк, чи то пак собака, обернеться в шмат м'яса, – рішуче сказав Білл. – Нам більше не можна втрачати собак.

– Але в тебе ж лише три патрони, – заперечив Генрі.

– А я цілитимуся так, щоб не схибити, – відповів Білл.

Уранці Генрі знову розпалив вогнище і зварив сніданок під хропіння товариша.

– Ти так солодко спав, – сказав Генрі, покликавши Білла снідати, – що мені жаль було тебе будити.

Білл з сонним виглядом почав їсти. Помітивши, що його чашка порожня, він хотів налити собі кави. Але кавник стояв далеко від нього, коло Генрі.

– Послухай, Генрі, ти нічого не забув? – сказав він з м'яким докором.

Генрі уважно обдивився і похитав головою. Білл простяг йому порожню чашку.

– Сьогодні ти не питимеш кави, – заявив Генрі.

– Невже закінчилася? – стурбовано спитав Білл.

– Ні.

– Може, ти боїшся, що вона погано впливає мені на шлунок?

– Ні.

Білл аж почервонів спересердя.

– Тоді дуже прошу тебе пояснити, в чому справа, – сказав

він.

– Бігун пропав, – відповів Генрі.

Не поспішаючи, неначе заздалегідь примирившись з лихом, Білл повернув голову до собак і полічив їх.

– Як це сталося? – апатично спитав він.

Генрі знизав плечима.

– Не знаю. Мабуть, Одноухий перегриз йому ремінь. Звісно, сам він не міг би цього зробити.

– От паскуда! – повільно й спокійно мовив Білл, нічим не виявляючи люті, що клетотіла в ньому. – Свого ременя не дістав, то удружив Бігунові.

– Ну гаразд, Бігун уже покінчив з турботами цього світу. Тепер він вариться в шлунках щонайменше двадцятьох вовків, – сказав Генрі. – Пий каву, Білле.

Білл похитав головою.

– Та випий, – умовляв його Генрі, беручися за кавник.

Білл відсунув від себе чашку.

– Ні, я не звик дурно ляпати язиком. Сказав, що не питиму, коли пропаде хоч один собака, і не питиму.

– А сьогодні така смачна кава! – спокушав його Генрі.

Але Білл був непохитний і їв сухий сніданок, присмачуючи його прокльонами на адресу Одноухого, що отаке встругнув.

– Тепер уже поприв'язую їх так, що не дістануть одне одного, – сказав він, коли вони рушили в дорогу.

Не пройшли вони і ста ярдів, як Генрі, який ішов попе-

реду, об щось спіткнувся. У темряві нічого не можна було розгледіти, але на дотик він впізнав, що це таке. Піднявши свою знахідку, він кинув її назад. Вона вдарилась об сани й потрапила Біллу під лижу.

– Може, ще тобі знагодиться, – гукнув Генрі.

Білл вилаявся. Це було все, що лишилося від Бігуна – дрючок, до якого той був прив'язаний.

– Вони зжерли його разом із шкурою, – сказав Білл. – Навіть ремінь з дрючка одгризли. Які ж бо вони голодні, Генрі! Поки ми доїдемо, доберуться, певно, й до нас.

Генрі зневажливо усміхнувся.

– Вовки за мною, щоправда, ще ніколи не гналися, але бувало мені набагато скрутніше, і все ж лишився живий. Ні, Білле, якійсь жменьці паскудних тварюк я не дамся.

– Це ще хтозна, ой хтозна, – зловісно мурмотів Білл.

– Ну як дістанемося до Мак-Геррі, тоді й подивишся.

– Я в це щось не дуже вірю, – не вгавав Білл.

– Ти просто нездужаєш, от у чім лихо, – заявив Генрі авторитетним тоном. – Тобі потрібні ліки. Як тільки доїдемо до Мак-Геррі, я змушу тебе прийняти добру порцію хініну.

Білл, не згодний з цим діагнозом, щось сердито буркнув і замовк. День був такий самий, як і всі попередні. Розвиднилось о дев'ятій годині, о дванадцятій обрій на півдні прояснів від невидимого сонця, і зайнявся похмурий день, що його через три години мала поглинути ніч.

Коли сонце зробило марну спробу виглянути з-за гори-

зонту, Білл узяв з саней рушницю і сказав:

– Іди вперед, Генрі, а я піду подивлюся.

– Ти б краще йшов за саньми. У тебе тільки три патрони, і ти знаєш, що все може трапитися.

– Ну а тепер хто каркає? – задоволено посміхнувся Білл.

Генрі нічого не відповів і пішов далі, але раз-у-раз стурбовано вдивлявся в сіру пустелю, де зник його товариш. Ідучи навпростець, Білл за годину нагнав сани.

– Вони розбрелись і никають скрізь, куди не глянь, – сказав він. – Шукають якоїсь поживи. Але про нас не забувають. Вони, бач, певні, що ми від них не втечемо, тож терпляче чекають нагоди. А тим часом сподіваються, що по дорозі їм може трапитися щось їстівне.

– Тобто їм здається, що ми від них не втечемо, – виразисто мовив Генрі.

Але Білл не слухав його.

– Я бачив кількох, – казав він далі. – Які ж вони худі! Уже, мабуть, кілька тижнів нічого не їли, крім наших собак; та їх така сила, що не всім, видно, й вистачило. Вони страшенно висохли. Світять ребрами, а животи попідтягало до самого хребта. Вони вже дійшли до краю. Скоро і про страх забудуть. Отоді начувайся!

Через кілька хвилин Генрі, що йшов тепер за саньми, тихенько застережливо свиснув. Білл оглянувся і спокійно спинив собак. Позаду, зовсім на видноті, за поворотом, який вони нещодавно проминули, біг в'юнкий кудлатий звір. Уткнувшись носом у слід від саней, він біг підтюпцем – якось легко і плавно.

Коли люди спинилися, став і звір. Підняв голову й пильно на них подивився. Роздувши ніздрі, він здалеку принюхувався до людського духу.

– Це вовчиця, – сказав Білл.

Собаки полягали на сніг, а Білл підійшов до товариша.

Обидва стежили за чудною твариною, що стільки днів гнала-ся за ними і вже встигла знищити половину їхньої упряжки.

Як слід обдивившись, звір зробив кілька кроків уперед. Отак потроху наближаючись до саней, він нарешті опинився не далі, як за сто ярдів від них. Тоді коло групи сосон він знову став на місці і, підвівши голову, вивчав носом і очима людей, які теж пильно стежили за ним. Звір дивився на них чудним уважним поглядом, наче собака. Але в цьому погляді не було собачої відданості. То була уважність, породжена голодом, хижа, мов звірячі ікла, й люта, мов мороз.

Як на вовка, звір здавався надто великим, обриси його худого тіла говорили про те, що він належить до найбільших представників вовчої породи.

– Заввишки футів зо два з половиною, – зауважив Генрі, – і, запевняю, що не менше, як п'ять завдовжки.

– А яка чудна масть! – сказав Білл. – Зроду не бачив рудого вовка. А цей якийсь червонувато-брунатний.

Білл помилявся. Шерсть у тварини була справжня вовча. В цілому вона була сіра, але з ледве помітним рудуватим відтінком, який то зникав загадково, то знову з'являвся. Це був якийсь обман зору: шерсть звіра то здавалася сірою, чисто сірою, то мінилася чудним червонястим світлом.

– Ну до чого ж ця тварина схожа на звичайнісінького їздового собаку, – сказав Білл. – Здається, ось-ось завиляє хвостом. Гей ти, собацюро! – гукнув він. – Іди сюди, як там тебе звуть!

– Нітрохи не боїться тебе, – засміявся Генрі.

Білл насварився на звіра кулаком і покликав його голосніше, але той не виявив ніякого страху. Він тільки більше нашорошився і дивився на них з відчайдушною голодною тугою. Вони були м'ясо, а його мучив голод, і, коли б тільки випала можливість, він би кинувся вперед і з'їв би їх.

– Послухай, Генрі, – сказав Білл, несвідомо притишуючи голос до шепоту, – у нас лише три патрони. Але зараз можна стріляти напевне. Нізащо не схиблю. Ця тварина знищила трьох собак. Треба ж нам покласти цьому край? Як ти гадаєш?

Генрі на знак згоди хитнув головою. Білл обережно витяг з саней рушницю, але не встиг він прикласти її до плеча, як вовчиця метнулась убік і зникла в соснах.

Товариші переглянулись. Генрі значуще й протяжно свиснув.

– Це можна було б знати наперед, – уголос докоряв собі Білл, кладучи на місце рушницю. – Раз вовк приходиться їсти разом з собаками, то, звісно, він мусить знати й про рушницю. Кажу тобі, Генрі, що все наше лихо від цієї тварюки. Якби не вона, у нас би зараз було шість собак, а не три. І я таки з нею розквітаюся. На видноті в таку хитру бестію не вистрелиш, але я заб'ю її зненацька. Хай там що, а я її висліджу.

– Тільки далеко не заходь, – застеріг товариша Генрі. – Коли згряя кинеться на тебе, то три патрони допоможуть тобі, як мертвому припарка. Звірі страшенно голодні, й від них

не втечеш.

Того вечора вони рано спинилися на ночівлю. Три собаки не могли тягти сани так швидко й довго, як шість, і вкрай стомилися. Люди теж скоро полягали спати. Білл на цей раз поприв'язував собак так, щоб вони не дісталися один до одного.

Але вовки дедалі сміливішали, і люди не раз прокидалися. Звірі підходили так близько, що собаки казилися з жаху, і у вогнище доводилося весь час підкидати хмизу, щоб утримати зухвалих напасників на безпечній відстані.

– Я чув від матросів, як акули пливають за судном, – сказав Білл, знову залізаючи під шкуру після однієї з таких розвідок. – А вовки – це сухопутні акули. Вони знають, що роблять, і йдуть за нами не для прогулянки. Вони сподіваються на здобич, Генрі, і ще як сподіваються!

– Тебе вони вже наполовину загризли, – сердито відповів Генрі. – Коли людина каже, що її переможуть, то вона вже майже переможена. Ось і тебе наполовину з'їдено, раз ти весь час про це говориш.

– Це траплялося і не з такими, як ми з тобою, – відповів Білл.

– Та годі вже тобі каркати! Аж набридло слухати.

Генрі спересердя повернувся на другий бік і був дуже здивований, що Білл на це промовчав. Це було так не схоже на Білла. Адже він завжди ображався за грубе слово. Генрі довго міркував про це і, коли очі в нього вже злипалися, поду-

мав: «Так воно і є. Бідоласі страшно. Треба буде завтра підбадьорити його».

III

Голодне виття

День почався щасливо. За ніч не пропав жодний собака, і люди рушили далі шляхом мовчання, мороку й морозу майже з легким серцем. Білл наче забув сумні передчуття, що мучили його напередодні, і навіть жартував з собаками, коли раптом перекинулися сани.

Усе пішло шкереберть. Сани перевернулися догори дном і застрягли між пнем і величезним каменем. Щоб розплутати посторонки, довелося розпрягти собак. Нахилившись над саньми, люди намагалися їх підняти, як раптом Генрі побачив, що Одновухий якимось боком тікає геть.

– Куди, Одновухий?! Назад! – гукнув він, повернувшись до собаки.

Але Одновухий, тягнучи за собою посторонки, чимдуж пустився по снігу. На голому шляху, який допіру проминули люди, його чекала вовчиця. Наблизившись до неї, Одновухий враз нашорошився і далі рушив уже обережними дрібними кроками. Потім спинився. Він дивився на вовчицю ласо, пильно й недовіжливо. Вона ж наче всміхалася до нього і більше запобігливо, ніж грізно, вискаляла зуби. Далі, мов заграваючи, зробила кілька кроків уперед і стала. Пес, нащуливши вуха й високо піднявши голову та хвіст, сторожко ступив до неї.

Він хотів обнюхатися з нею, але вона кокетливо й жартівливо відступила. Щоразу, як він підходив до неї, вона відбігала назад. Крок за кроком вона вабила його все далі від людей, коло яких він був би в безпеці. На мить в Однорухого ніби промайнула якась підозра, і він глянув назад на перекинуті сани, на своїх товаришів і на двох людей, що гукали його.

Але всі сумніви, що зароїлися у нього в голові, розвіяла вовчиця. Вона за мить обнюхалася з ним і знов почала грайливо відступати. Білл згадав про рушницю. Але вона була під саньми, і поки Генрі допоміг йому дістати зброю, вовчиця й Однорухий так далеко відбігли і так наблизились одне до одного, що стріляти було ризиковано.

Занадто пізно зрозумів Однорухий свою помилку. Ще не знаючи, що саме трапилося, люди побачили, як він круто повернувся й помчав до них. Навперейми йому прямо на дорогу величезними стрибками неслося по снігу з дванадцятьоро сірих худих вовків. А у вовчиці де й поділася приємна пустотливість. Вона з гарчанням кинулась на Однорухого, але той порухом плеча відштовхнув її. Вовча згряя вже відрізала йому шлях до саней, але, все ще не втрачаючи надії добігти до них, він змінив напрям і помчав стороною. Щохвилини наспівали нові вовки і приєднувались до гонитви. Вовчиця бігла за якийсь стрибок від Однорухого.

– Ти куди? – спитав Генрі товариша, поклавши руку йому на плече.

Білл скинув її.

– Я не можу більше терпіти, – сказав він. – Я не допущу, щоб вони загризли ще одного собаку.

З рушницею в руках він зник у кущах, що росли вздовж дороги. Його план був зрозумілий. Беручи сани за центр круга, по якому біг Одновухий, Білл хотів перетяти цей круг раніше за вовків. При денному світлі і зі зброєю в руках він сподівався налякати вовків і врятувати собаку.

– Гляди, Білле! – гукнув йому вслід Генрі. – Стережися! Даремно не ризикуй!

Він сів на сани і став чекати. Нічого іншого йому не лишилося. Білл уже зник з очей, і тільки інколи серед кущів та сосон видно було Одновухого. Генрі бачив, що становище собаки безнадійне. Та Одновухий і сам, напевно, розумів небезпеку. Він мчав по зовнішньому кругу, а вовча зграя по внутрішньому, коротшому. Не було надії, що він випередить погоню і добіжить до саней.

І переслідувачі і гнаний невдовзі мали зійтися. Генрі знав, що десь там, у снігах, захищені від нього деревами й кущами, в одній точці ось-ось зустрінуться вовча зграя, Одновухий і Білл. Але це сталося дуже швидко, далеко швидше, ніж він сподівався. Пролунав постріл, і вслід за ним ще два – Білл витратив усі свої патрони. І враз почувся страшенний виск і гарчання. Генрі впізнав повне муки й жаху скавчання Одновухого і виття пораненого звіра. І це було все. Гарчання стихло. Завмерло й виття. Зловісна тиша знов огорнула пу-

стельний край.

Генрі довго сидів на санях. Йому не треба було йти дивитися, що сталося. Він це знав так добре, наче все трапилось у нього перед очима. Раптом він схопився на ноги і висмикнув з-під поклажі сокиру, а потім знову сів і замислився. Дві собаки, тремтячи, тулилися йому до ніг.

Нарешті він через силу підвівся, немов у його тілі не лишилося ані краплини енергії, і почав запрягати собак. Тоді перекинув і собі через плече ремінь і разом з тваринами потяг сани. Але пройшов небагато. Тільки-но стало смеркати, як він спинився на ніч і передусім припас багато палива. Нагодував собак, зварив собі вечерю і, попоївши, постелився коло самого вогню.

Але тієї ночі не судилося йому заснути. Не встиг він і по-вік skleпити, як його тісно оточили вовки. Вони підійшли так близько, що він не міг почувати себе в безпеці. Тепер уже не треба було напружувати зір, щоб розгледіти їх. При світлі вогню він виразно бачив їх. Вони лежали, сиділи, підповзали на животі, рухалися взад і вперед. Деякі навіть спали. Згорнувшись на снігу клубком, мов ті собаки, вони втішались сном, який для нього тепер був недоступний.

Він увесь час підтримував яскравий огонь, бо знав, що це єдина перепона між його тілом і іклами голодних хижаків. По обидва боки від нього лежали собаки. Вони горнулися до людини, шукаючи в неї захисту, і жалібно скавчали, а коли якийсь вовк підходив занадто близько, несамовито гавкали.

Тоді вся зграя починала хвилюватися, вовки схоплювалися на ноги і рвалися вперед, навколо Генрі зчинялося страшене виття й гарчання. Потім звірі знову лягали круг вогнища і один за одним поринали у дрімоту.

Але страшне кільце навколо людини дедалі вужчало. То один вовк, то другий підсувався ближче. А коли звірі були вже за якийсь стрибок від своєї здобичі, Генрі вихоплював з вогню палаючі дровини і жбурляв у них. З лютим гарчанням хижакі відскакували геть, а коли влучно кинута голівешка обпікала якусь занадто зухвалу тварину, чулося перелякане виття.

Ранок застав Генрі знесилоного, вимученого безсонною ніччю. Він зварив у темряві сніданок, а о дев'ятій годині, коли світанок розігнав вовчу зграю, взявся до справи, яку обміркував за цю довгу ніч. Нарубавши молодих деревець, він зробив з них поміст і високо прив'язав його до великих сосон. Використавши мотузи з саней, він з допомогою собак втягнув на цей поміст труну.

– Вони дісталися до Білла, може, дістануться й до мене, але вас, любий друже, їм ніколи не дістати, – сказав він, звертаючись до небіжчика, похованого високо на деревах.

Потім він вирушив у путь. Собаки легко тягли порожні сани. Вони теж розуміли, що порятунок чекає їх у форті Мак-Геррі. Вовки вже відверто гналися за ними. Висунувши червоні язики, вони, не поспішаючи, бігли і ззаду і обабіч дороги. Вони були такі худі, що від кожного їхнього руху ребра

так і грали в них під шкірою. Це були вже не тварини, а якісь мішки, накинуті на кістяки з вузлами м'язів. Генрі мимоволі дивувався, як вони тримаються на ногах і не валяться в сніг.

Він не наважився йти, аж поки смеркне. Опівдні сонце не тільки зігріло обрій, а навіть висунуло з-за нього свій блідий золотавий обраєць. Генрі побачив у цьому добрий знак. Дні вже довшали. Сонце поверталось в ці краї. Але ледве згасло його веселе проміння, він зупинився. Ще лишалося кілька годин сірого дня й темних сутінок, і він використав їх, щоб нарубати якомога більше дров.

Разом з птьмою до нього прийшов жах. Зголоднілі вовки ставали надміру зухвалі, та й минула безсонна ніч давалася ознаки.

Не в змозі перебороти дрімоту, Генрі напнув на плечі укривало й куняв коло вогнища з сокирою на колінах. З обох боків щільно тулилися до нього собаки. Раз він прокинувся і побачив за кілька кроків від себе величезного сірого вовка, мабуть, найбільшого з усієї зграї. Анітрохи не збентежившись від погляду людини, звір ліниво, по-собачому, потягнувся і позіхнув їй прямо в лице. Він дивився на людину, як на свою власність, як на страву, яку невдовзі можна буде з'їсти.

Така впевненість відчувалася в поведінці всієї зграї. Генрі бачив перед собою з двадцятєро вовків. Одні хтиво дивилися на нього, другі спокійно спали на снігу. Вони нагадували йому дітей, які посідали навколо накритого столу і тільки

чекають дозволу, щоб узятися до їжі. А їжа – це він сам. І він мимоволі подумав – коли ж почнеться бенкет?

Підкидаючи в огонь дрова, він раптом зрозумів, яке дивне його тіло. Раніше з ним цього не бувало. Він почав стежити за рухом своїх м'язів і захопився мудрим механізмом пальців. При світлі вогнища він поволі згинав то один, то другий палець, то всі разом, широко розставляв їх, потім швидко рухав ними, немов щось хапав. Розглядав форму нігтів і, натискаючи ними на пучки то злегка, то дужче, прислухався до своїх відчуттів. Він сидів як зачарований і раптом відчув любов до свого тіла, яке так прекрасно, тонко й легко працює. З острахом глянув на вовків, що в солодкому сподіванні оточили його тісним колом, і, як удар блискавки, його вразила жахлива думка. Його дивне тіло, його жива плоть – не що інше, як звичайне м'ясо, здобич хижої звіроти, яка розшматує його голодними іклами і їстиме, як сам він їсть м'ясо лосів та кролів.

Він струснув з себе повну кошмарів дрімоту й розплющив очі. Не більше як за шість футів від нього на снігу сиділа руда вовчиця й пильно дивилася на нього. Собаки, згорнувшись коло його ніг, гарчали й скиглили, але вона не зважала на них. Вовчиця дивилася тільки на нього, і на хвилину він зустрівся з нею очима. В ній не було нічого загрозливого. Вона просто дивилася на нього з великою увагою, але він знав, що цю увагу зродив великий голод. Для неї він був смачною поживою. Вона облизувалася, передчуваючи насо-

лоду, і з розкритої пащі в неї бігла слина.

Генрі здригнувся від жаху й витяг з вогнища головешку. Але ледве встиг він схопити свою зброю, як вовчиця відскочила геть. Він зрозумів, що в неї не раз шпурляли чим попало. Тікаючи, вона загарчала й вискалила білі ікла, а уважність вмить зникла з очей. Вони засвітилися такою страшною люттю, що Генрі весь затремтів. Він глянув на руку, в якій була головешка, і мимоволі замилувався, як вправно й зручно обхопили пальці поліно, як тонко пристосувалися вони до всіх нерівностей. Мізинець, опинившись занадто близько до вогню, враз відсунувся на холодніше місце. І в ту ж мить він яскраво уявив собі, як ці спритні пальці захрустять під білими зубами вовчиці. Ніколи ще його тіло не було йому таке дороге, як тепер, коли він майже втратив владу над ним.

Протягом усієї ночі відбивався він палаючими головешками від голодної зграї. Коли він мимоволі починав дрімати, його будило гарчання й скигління собак. Нарешті настав ранок, але на цей раз і денне світло не розігнало вовків. Марно чекала людина, що вони розбіжаться. Вони оточували її тісним кільцем і дивилися на свою жертву з такою зухвалою певністю, що збуджена світанком мужність людини враз похитнулася.

Генрі зробив одчайдушну спробу рушити в путь. Але тієї ж хвилини, як він вийшов з-під охорони вогню, на нього стрибнув якийсь сміливий вовк. Генрі встиг відскочити назад, і щелепи звіра клацнули за кілька дюймів від його ноги.

Враз захвилювалась уся згряя, і щоб утримати звірів на безпечній відстані, довелося в усі боки кидати головешки.

Навіть серед білого дня Генрі не наважився відійти від вогнища, щоб нарубати собі дров. Футів за двадцять від нього височіла величезна суха сосна. Він витратив півдня, щоб розікласти вогонь аж до самого дерева, тримаючи наготові палаючі гілки, щоб відбиватися від ворогів. Діставшись до сосни, він підпалив її і звалив туди, де можна було набрати більше дров.

Ніч була така самісінька, як і минула, тільки йому ще важче було боротися зі сном. Гарчання собак уже не будило його. До того ж вони гарчали безнастанно, а його чутливість була занадто притуплена дрімотою, щоб він міг помічати якісь відтінки в цих звуках. Нараз він здригнувся і розплющив очі. За крок від нього сиділа вовчиця. Машинально він сунув їй у роззявлену пащу головешку. Вовчиця відскочила далеко геть, завивши від болю, а Генрі, втішаючись духом смаленого м'яса, дивився, як вона з несамовитим гарчанням грізно трясє головою.

Тоді він прив'язав собі до правої руки сосновий сучок, що тлів. Очі в нього склепалися, але за кілька хвилин вогонь обпікав йому шкіру й будив його. Він робив це упродовж кількох годин. Прокидаючись, він щоразу відганяв вовків палаючими головешками, підкидав у вогнище дрова і знову прив'язував сучок до руки. Усе йшло гаразд, але раз він погано прикріпив сучок, заснув і не почув, як він відпав.

І ось йому сниться, що він уже у форті Мак-Геррі. У хаті тепло й затишно, і він грає в карти. Але раптом на форт нападають вовки. Сказано виючи, звірота рветься у двері. Вони часом перестають грати, прислухаються і сміються з марних намагань вовків продертися всередину. Нараз щось затріщало. Двері розчиняються навстіж, і в хаті вже повно вовків. Вони кидаються на нього. Тепер уже звірі виють страшно голосно, їхнє виття нестерпно дратує його. Це вже не сон – він і сам не знає, що це таке. А вовки все виють і виють.

Тут він прокинувся і вже наяву почув виття, гарчання і скигління. Вовки напали на нього. Вони обсіли його, і в руку йому вп'ялися вовчі зуби. Інстинктивно він кинувся в огонь. Гострі ікла врізалися йому в ногу. Почався бій в огні. Грубі рукавиці деякий час захищали йому руки. Він хапав жар і розкидав його на всі боки. Вогнище обернулося в якийсь вулкан.

Але цей вогненний бій не міг тривати довго. Лице у Генрі вкрилося пухирями, брови й вії пообпалювалися, у ноги нестерпно пекло. Схопивши в обидві руки по головешці, він вискочив з вогнища. Вовки відбігли. Чути було, як шипить від жару сніг, і втікачі, наступаючи на гарячі вуглини, несамовито скакали й скиглили від болю.

Шпурляючи головешками в найближчих ворогів, Генрі скинув у сніг прогорілі рукавиці й почав тупати ногами, щоб остудити їх. Обидві собаки зникли, і він знав, що вони були однією із страв на бенкеті, що так довго затягся. Почався

той бенкет з Товстуна, а його самого вовки лишили собі на закуску.

– Але до мене ви ще не добралися! – вигукнув він, погрожуючи кулаками голодним звірам.

Від звуків його голосу вся зграя стрепенулася й завилала. Вовчиця підкралася тихенько і втупила в нього пильний ласий погляд.

Генрі осяяла нова думка. Він розіклав вогнище широким колом, забрався всередину і, постеливши на талому снігу укривало, скоцюрбився на ньому. Коли він зник у своїй вогняній схованці, вся зграя з цікавості підійшла аж до полум'я подивитися, що сталося з людиною. Досі вони не могли підходити так близько до вогню, а тепер порозлягалися навколо нього і, як собаки, кліпали очима, позіхали й потягалися, гріючи свої худі тіла в незвичному теплі. А вовчиця, присівши на задні лапи, задрала морду до якоїсь зірки й заскиглила. Один по одному до неї приєдналися всі вовки і, дивлячись у небо, сповнили тишу голодним виттям.

Зазоріло на світ. Настав день. Огонь догорав. Дрова всі вийшли. Треба було нарубати нових. Але щойно Генрі спробував вийти з вогняного кола, як назустріч йому кинулися вовки. Рятуючись від палаючих головешок, звірі відскакували вбік, але назад уже не відбігали. Даремно силкувався Генрі відігнати їх. Коли, втративши надію, він знову поліз у свій захисток, на нього кинувся здоровенний вовк, але схибив і всіма чотирма лапами потрапив на вуглини. Звір завив

від жаху і поліз прохолодитися на сніг.

Генрі, згорбившись, сидів на уквивалах. Усе тіло його поникло, плечі похилилися, голова впала на коліна. Видно було, що йому вже несила боротися. Вряди-годи він підводив голову й дивився, як дотлівав жар. Вогняне кільце помалу розпадалося, лишаючи проходи до людини. Вогню дедалі меншало, проходи ширшали.

– Ну йдіть уже й робіть зі мною, що вам заманеться, – промурмотів Генрі, – я хочу спати...

Прокинувшись, він побачив між двома вогнищами прямо перед собою вовчицю, яка дивилася на нього пильним поглядом.

Він ще раз прокинувся трохи згодом, хоч йому здалося, що він спав кілька годин. Навколо була якась переміна, така загадкова, що він широко розплющив очі. Щось трапилось. Спочатку він не розумів, що саме. А потім зміркував. Вовки зникли. Тільки втоптаний сніг показував, як близько були вони від нього. Хвиля дрімоти знову огорнула його, голова його знову впала на коліна, але раптом він здригнувся і прокинувся.

Чутно було людські голоси, скрип полозів, рипіння збруї і скавчання знесилених від натуги собак. Від річки до Генрі під дерева сунуло четверо саней, і за кілька хвилин шестеро людей обступили скоцюрблене людське тіло в центрі пригаслого вогняного кола. Вони торсали його за плечі і штовхали, щоб привести до тями. Бідолаха глянув на них, мов п'яний,

і промурмотів якимсь чудним сонним голосом:

– Руда вовчиця... приходила, коли годували собак... спочатку їла собачі харчі, потім з'їла і собак... потім з'їла Білла...

– Де лорд Олфред? – крикнув йому один з незнайомців у саме вухо і грубо струснув його за плечі.

Генрі повільно похитав головою.

– Ні, його вона не з'їла... Він там, на деревах коло останньої стоянки.

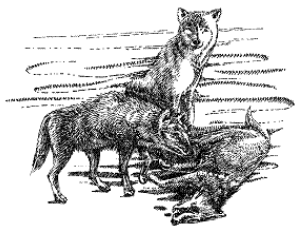
– Мертвий? – заволав незнайомиць.

– І в труні, – відповів Генрі і нетерпляче скинув чужу руку зі свого плеча. – Дайте вже мені спокій... Я вкрай знемігся... На добраніч...

Повіки в нього затремтіли й стушилися. Підборіддя впало на груди. І коли його покладали на ковдри, в морозяному повітрі вже лунало голосне хропіння.

Чути було ще й інші звуки, далекі й невиразні. То було голодне виття вовчої зграї, яка, не вполювавши людини, побігла по іншому сліду.

Частина друга

I

Бій зубами

Вовчиця перша вчула людські голоси й скавчання собак і перша відскочила від безпорадної людини, замкненої в колі пригаслого вогню. Зграя нізащо не хотіла кидати вже загнану в закуток здобич і кілька хвилин не рушала з місця, прислухаючись до нових звуків. Потім враз кинулася по слідах вовчиці.

На чолі біг великий сірий вовк – один з вожаків. Це він повів зграю слідом за вовчицею. Коли хтось із честолюбних молодших вовків наважувався забігти наперед, він люто гарчав і впинався в смільчака зубами. Побачивши вовчицю, що повагом бігла по снігу, він прискорив ходу й наздогнав її.

Тепер вовчиця бігла поруч з вожаком, немов це було її за-

конне місце, і в ногу з усією зграєю. Коли ж випадково вона на якийсь стрибок випереджала старшого, він не гарчав і не вискалювався. Навпаки, він, видно, ставився до неї дуже приязно, навіть приязніше, ніж вона хотіла. Він намагався бігти якнайближче до неї, і коли підсувався занадто близько, то вже не він, а вона гарчала, вишкіривши зуби. Іноді вона не зупинялася перед тим, щоб куснути його за плече. Він і тоді не гнівався, а тільки відскакував убік і деякий час незграбно біг поперед неї, як засоромлений сільський тухтій.

У нього оце тільки й було клопоту, а вона мала ще багато й іншого. З другого боку від неї біг старий вовк, вкритий сивиною, покарбований слідами багатьох боїв. Він увесь час тримався праворуч від вовчиці, мабуть, через те, що бачив тільки лівим оком. Він раз-у-раз підсувався до неї й тикався своєю вкритою рубцями мордою то в спину їй, то в шию. На ці знаки прихильності вона, як і першому вожакові, відповідала зубами. Коли ж і старий і молодий виявляли їй свою симпатію одночасно, вона швиденько огризалася на обидва боки. Ззаду насідала на неї зграя, а їй треба було і відігнати залицяльників, і вести перед, і не збитися з вірного шляху. У такі хвилини суперники вишкіряли ікла й грізно гарчали один на одного. Вони охоче завели б і бійку, та насамперед треба було подумати про поживу для голодної зграї, а тоді вже про любовці та ревності.

Після кожної відсічі, рятуючись від гострих зубів і своєї жаданої, старий вояка натикався на молоденького, триліт-

нього вовка, що біг у нього з правого сліпого боку. Молодий досяг уже повного зросту, і серед виснаженої зголоднілої зграї його визначала неабияка сила й відвага. Проте на бігу він тримав голову тільки врівень з плечем Одноокого, а коли іноді насмілювався порівнятися з ним, той гнівно гарчав і ударом зубів відганяв його назад. А часом молодий тихенько відставав і просувався між старим вожаком і вовчицею. За це його карали зразу двоє, а то й троє. Як тільки вовчиця сердитим гарчанням виявляла своє невдоволення, старий вожак накидався на трилітка. Допомогала й сама вовчиця, а іноді ще й молодий вожак, що біг ліворуч від неї.

Атакований з трьох боків рядами грізних іклів, молодий вовк враз спинявся, сів на задні лапи, передніми міцно впирався в сніг і, весь наїжившись, гнівно роззявляв пащу. Розгубленість серед вожаків зграї відбивалась і на задніх вовках. Ті, що бігли ззаду, з розгону налітали на зухвалого трилітка і спересердя хапали його за лапи й за боки. Він наражався на велику небезпеку, бо з голоду звірота скаженіла, але з сліпою, властивою юності вірою в себе він раз-у-раз повторював свій маневр, хоч від того мав самі лише неприємності.

Якби було що їсти, любов і боротьба набрали б сили і зграя розпалася б. Але становище її було тяжке. Вовки виснажилися від нескінченної голоднечі й бігли не так швидко, як звичайно. Позаду шкутильгали найкволіші – старі й малі. Спереду бігли найдужчі. Усі вони були подібні скоріше на скелети, а не на живих вовків. Але, крім тих, що кульгали

в хвості, тварини рухалися легко й бадьоро. Здавалося, що в їхніх м'язах таїлася невичерпна енергія. За кожним скороченням сталевого мускула йшло друге, третє, і так без кінця-краю.

За той день вовки пробігли багато миль. Вони бігли цілу ніч. Другий день застав їх теж у дорозі. Ніде не видно було і знаку життя. Тільки вони рухалися серед недвижного простору. Тільки вони були живі й шукали ще живих істот, щоб їх пожерти й жити далі.

Вони зробили кілька перевалів, спустилися в долину й перебрели багато маленьких річок. Нарешті за своє довге невпинне шукання вони дістали нагороду. Вони натрапили на лосів.

Першою їхньою здобиччю був великий лось-самець. Це було життя. Це було м'ясо, якого не охороняло ні таємниче полум'я, ні вогняні стріли. Вони добре знали, що таять у собі роздвоєні копита й гіллясті роги, але на цей раз забули властиву їм обачність і терпіння. Бій був жорстокий і нетривалий. Вони оточили лося з усіх боків. Він шматував їх і трощив їм голови спритними ударами сильних копит. Нещадно м'яв їх і кришив могутніми рогами, топтав у сніг. Але однаково він був засуджений на смерть. Вовчиця люто вчепилася йому в горло, з усіх боків у нього вп'ялися зуби хижаків. Він ще опирався й завдавав їм останніх ударів, а вони вже їли його живцем.

Ось де можна було наїстися! Лось важив понад вісімсот

фунтів. Тож на кожного з сорока вовків припадало по двадцять фунтів м'яса. Витримавши гідний подиву піст, вони показали й дивовижний апетит, і невдовзі від розкішного дужого створіння залишилося тільки трохи розкиданих кісток.

Звірота тепер спочивала й відсипалася. Понабивавши собі животи, молоді самці день-у-день сварилися й гризлися, і зграя почала розбігатися. Голоднеча минула. Дичини в цьому краї було вдосталь. Вовки ще полювали гуртом, але були обережні. Натрапивши на невеличке стадо лосів, вони переймали або важкотілу самицю або старого понівеченого самця.

І ось одного дня зграя розпалася на дві і розбіглась у різні боки багатого краю. Вовчиця з молодим вожаком, що біг ліворуч від неї, і з старим Однооком, що біг праворуч, повели свою частину зграї на схід, до річки Мекензі і далі, до озер. Але з кожним днем їхній гурт зменшувався. Вовки розбивалися на пари – самець із самицею. Гострі зуби суперника раз-по-раз відганяли геть якого-небудь одинокого вовка. Зрештою вовчиця, Одноокий, молодий вожак і зухвалий триліток залишилися вчотирьох.

Вовчиця стала ще лихіша. Всі три залицяльники були позначені слідами її зубів. Вони ж ніколи не платили їй тим самим, ба навіть не боронилися. Вони самі підставляли спину під її шалені укуси і, виляючи хвостом, намагалися зласкавити розгнівану повелительку. Але лагідні до неї, між собою вони гризлися, як навіжені. Особливо лютував триліток. Яюсь він наскочив на Одноокого збоку і подер на шмат-

тя йому вухо. Але хоч посивілий вовк бачив лише на одне око, він проти сили й молодості супротивника був озброєний мудрістю і багатолітнім досвідом. Про цей досвід красномовно свідчили втрачене око й рубці на морді. Він на своєму віку зазнав занадто багато сутичок, щоб хоч на хвилину замислитися над тим, як він має діяти зараз.

Почався бій як слід, але кінчився не по честі. Та ще не знати, на чийому боці була б перемога, коли б на підмогу старому вожакові не приспів молодший. Обидва напали на зухвалого трилітка й вирішили знищити його. У бідолаху вп'ялися нещадні ікла його колишніх друзів. Забуті були ті дні, коли вони разом полювали, разом шматували здобич, разом терпіли голод. Усе це було в минулому. Тепер їх захопило кохання, ще жорстокіше й страшніше, ніж жадоба поживи.

Тим часом вовчиця, причина всього лиха, сиділа з задоволеним виглядом на задніх лапах і чекала. Їй було навіть приємно. Це ж був її день – що буває нечасто, – коли шерсть у самців наїжується, дзвінко клацають ікла і рвуть живе тіло, – і все це тільки заради того, щоб здобути її.

І вперше змагаючись за кохання, відважний триліток віддав за нього життя. Над його трупом стояли його супротивники. Вони дивилися на вовчицю, а вона сиділа на снігу й посміхалася. Сивий вожак був мудрий, дуже мудрий і в боротьбі і в коханні. Молодий вожак одвернув на хвилину голову, зализуючи рану на плечі. Глянувши єдиним своїм оком на його шию, старий влучив слушний момент. Він кинувся

на суперника і вп'явся в нього зубами. Він зробив страшну, глибоку рану аж до великої горлової жили й перегриз її. Тоді відскочив геть.

Молодший вожак несамовито заревів, але враз захлинувся. Вражений на смерть, обливаючись кров'ю і жахливо хрипучи, він метнувся на ворога й почав битися. Лапи в нього підігнулися, світло згасло в очах, стрибки й удари слабшали і слабшали.

А вовчиця все сиділа й усміхалася, їй любо було дивитися на цю боротьбу, бо такі були закони кохання в пустелі. Серед природи трагедія статі – це трагедія для тих, хто гине. Для того ж, хто виживає, це не трагедія, а перемога й здійснення бажань.

Коли молодший вожак повалився на сніг і завмер, Одноокий попрямував до вовчиці. У рухах його вчувалася і радість і тривога. Він сподівався грубого відпору і був украй здивований, що вона не відштовхнула його гнівним вискалом зубів. Уперше вона зустріла його ласкаво. Обнюхалася з ним і навіть зволила погратися, стрибаючи й пустуючи, як вовчєня. І він, зневаживши свою сивину і великий досвід, теж перетворився на вовчєня, може, навіть ще дурніше, ніж вовчиця.

Уже були забуті подолані суперники і кров'ю на снігу написана повість. Усе було забуто. Тільки раз згадав про це Одноокий, коли зализував собі рани. І тоді паща в нього люто перекривилася, шерсть настовбурчилася, кігті судорожно

вп'ялися в сніг. Здавалося, він зараз стрибне на ворога. Але вмить він заспокоївся й побіг слідом за вовчицею, що грайливо заманювала його в ліс.

Невдовзі вони побігли поруч, наче добрі друзі, що давно дійшли до згоди. День спливав за днем, а вони все не розлучалися, разом висліджували дичину, разом убивали її й разом пожирали. Тільки вовчиця стала дуже неспокійна. Усе шукала чогось і не могла знайти. Вона цікавилася кожною ямою під поваленим деревом і подовгу винюхувала засипані снігом розколини в скелях та печери під навислим берегом річки. Одноокому було байдуже до її розшуків, але, добродушно потураючи своїй подрузі, він біг слідом за нею. Коли ж якась її розвідка надто затягалася, він лягав і чекав, поки вона рушить далі.

Не спиняючись надовго на одному місці, вони пройшли аж до річки Мекензі й повагом подалися вздовж берега. Часом, шукаючи дичини, вони кружляли коло маленьких приток річки, але щоразу поверталися назад. Іноді їм траплялися інші вовки, що звичайно теж блукали парами. Але в такій зустрічі не було ні привіту, ні радості, ні бажання йти далі гуртом. Кілька разів вони надibuвали й на одиноких самців. Ті завжди намагалися пристати до Одноокого і його супутниці. Старий люто гарчав, а коли попліч нього, наїжившись і вишкіривши зуби, ставала і його подруга, то зазіхач на чуже щастя відскакував і, підібгавши хвоста, рушав далі в самотню путь.

Однієї місячної ночі вони бігли крізь густий дрімучий ліс. Раптом Одноокий зупинився. Він задрав морду, напружив хвіст і, широко роздимаючи ніздрі, потяг носом повітря. Навіть підняв лапу, як собака. Але не заспокоївся і, силкуючись розгадати звістку, що приніс йому вітер, продовжував принюхуватися. Вовчиці ж досить було раз нюхнути, і вона спокійно рушила далі. Хоч Одноокий і пішов слідом за нею, але його все ще мучив сумнів, і він раз-у-раз спинявся, щоб збагнути застереження, яке ніс йому вітер.

Вовчиця тихенько вийшла на край широкої галявини серед дерев. Деякий час вона стояла там сама. Потім, плазуючи на животі, весь нашорошившись, до неї приєднався й Одноокий. Кожна шерстина в нього дихала підозрою. Вони стали один біля одного, продовжуючи дослухатися, придивлятися, ловлячи кожен звук і запах.

До них долинуло сердите гавкання собак, гортанні вигуки чоловіків, жіноча вересклива лайка і пронизливий жалібний плач дитини. Зі своєї галявини вони бачили лише запнуті шкурами житла, полум'я вогнищ, що їх часом затуляли людські постаті, та дим, який поволі плив у тихому повітрі. Вовчі ніздрі вбирали міріади запахів індіанського табору, які нічого не казали серцю Одноокого, але до найменшої дрібнички були знайомі вовчиці.

Вона була якось дивно збуджена і не могла нанюхатися всмак духом людської оселі. А Одноокого ще посідали сумніви. Він не таїв страху і вже хотів тікати. Тоді вовчиця по-

вернулася до нього й заспокійливо ткнула його мордою в шию. Потім знову замилувалася табором. Якась жадоба за-світилася в її очах, але то вже не був голод. Вона тремтіла від бажання підбігти ближче до вогню, погризтися з собаками, покрутитися під ногами в людей.

Коло неї нетерпляче ворухнувся Одноокий, і, враз охоплена знайомою тривоگوю, вона страшенно захотіла знайти те, чого шукала. Вона повернулася і, на велику радість Одноокого, подалась у ліс. Аж поки вони не опинилися під надійним захистом дерев, він біг поперед неї.

Вони, як тіні, нечутно пересувалися в місячному світлі, аж поки натрапили на стежку і вткнулися носом у сліди на снігу. Сліди були зовсім свіжі. Одноокий крадькома біг попереду, а вовчиця за ним. Їхні широкі лапи з товстими подушками лягали на сніг м'яко, мов оксамит. Раптом Одноокий помітив щось біле на сніговій гладіні, що здавалася ще білішою. У плавній ході Одноокого була прихована швидкість, але тепер він зовсім втратив обережність у гонитві за невиразним білим стрибунцем.

Вони бігли вузькою доріжкою поміж молоденьких сосон. У кінці її крізь дерева світилася осяяна місяцем галявинка. Одноокий швидко наганяв летючу білу грудку. Могутніми стрибками наближався він до мети. Ось він уже зовсім близько. Плигне і вп'ється зубами в здобич. Та ба! Біла грудка підскочила вгору й обернулася в зайця. Він скакав і крутився, витинав у повітрі якийсь химерний танець, а на землю й не

думав повертатися.

Пирхнувши з переляку, Одноокий відскочив назад, при- чаївся на снігу і грізно загарчав на незбагненне страхіт- тя. Вовчиця ж спокійно вийшла наперед, підготувалася до стрибка і раптом підскочила. Вона сягнула високо, але не так, щоб упіймати скакунця, і тільки клацнула зубами. Тоді плигнула вдруге, втретє.

Поволі випроставшись, Одноокий стежив за вовчицею. Роздратований її невдалими спробами, він сам зробив роз- кішний стрибок угору і, схопивши зайця зубами, опустився з ним на землю. Але тієї миті збоку почувся підозрілий тріск, і приголомшений хижак побачив, що прямо на нього падає молода ялина. Щелепи його розтулилися і випустили здо- бич. Рятуючись від загадкової небезпеки, Одноокий відско- чив убік. Він люто оскалився, з горла вихопилося гарчання, кожна шерстина стала дибом від страху. А ялина струнко ви- прямилась, і заєць знову затанцював десь у повітрі.

Вовчиця розгнівалася не на жарт і спересердя куснула друга. А він, і так уже наляканий, не розуміючи цього ново- го нападу, люто огризнувся й розпоров вовчиці морду. Вона ж ніяк не сподівалася такої зухвалої відсічі й обурено наки- нулася на старого. Тоді він втямив свою помилку й почав її умилювати. Але вона все гризла його й гризла. Нарешті він облишив марні спроби зласкавити її і покійно заку- тився коло неї, одвернувши голову і підставляючи їй лише спину.

Тим часом заєць продовжував танцювати у них над головою. Вовчиця присіла на снігу, а Одноокий, боячися своєї повелительки ще більше, ніж загадкової сосни, знову зробив стрибок. Опускаючись на землю із здобиччю в зубах, він не зводив ока з підступної сосни. А вона, як і раніш, пригнулася слідом за ним. Вовк заляк, чекаючи удару, весь настовбурчився, але зайця не випускав. Та деревце не вдарило його. Воно тільки схилилося над звіром. За кожним його рухом воно рухалося теж, і він гарчав крізь стиснуті зуби. Коли ж він сидів спокійно, воно не гойдалося, і він вирішив, що краще вже не ворухитися. А тепла кров зайця в роті припала йому до смаку.

Із скрути його вивела подруга. Вона вихопила в нього зайця, і, хоч сосна грізно хиталася над нею, спокійно відгризла йому голову. Ялина одразу ж випросталась і, облишивши свої погрози, стала гарненько й рівно, як велить природа. Тоді вовчиця й Одноокий поділили між собою здобич, яку для них впіймало таємниче деревце.

У тому лісі були ще доріжки, де в повітрі висіли зайці, і вовча пара обстежила їх усі. Вовчиця незмінно бігла спереду. А Одноокий, ідучи слідом за нею, запопадливо вчився грабувати капкани, неначе знав, що ця наука стане йому у великій пригоді.

II

Лігво

Два дні вовчиця й Одноокий бродили коло індіанського табору. Він весь час непокоївся і чогось побоювався, але його подругу так вабило туди, що вона не могла рушати в подальшу путь. Та одного ранку повітря прорізав лункий постріл, і прямо над головою Одноокого у дерево вп'ялася куля. Умить вовки великими стрибками помчали геть і невдовзі опинилися за кілька миль від небезпеки.

У дорозі пробули вони недовго – два-три дні. Вовчиця ще завзятіше продовжувала свої пошуки. Вона дуже обважніла за ці дні й бігла вже поволі. Якось, надумавши впіймати зайця, що звичайно їй було за іграшку, вона враз спинилась і лягла відпочити. Одноокий підійшов до неї і любовно ткнув її мордою в ший. Але вона так люто огризнулася, що з несподіванки старий упав на спину. Ну і кумедно ж він рятувався від її зубів! У неї за останній час норів зробився ще крутіший, а він став особливо терплячий і запопадливий.

І ось, нарешті, вона знайшла те, чого шукала. Вони йшли вздовж невеликої річки, яка влітку впадала в Мекензі, а тепер промерзла аж до кам'янистого дна. Це була мертва біла гладінь від верхів'я до гирла. Вовчиця втомлено тюпала за своїм самцем. Коли вони порівнялися з високо навислим глинястим схилом, вона звернула вбік. Весняні бурі й тала

вода підмили берег і з вузької розколини утворили маленьку печеру.

Вовчиця зупинилася коло печери і пильно оглянула схил. Потім оббігла з обох боків високу стіну берега аж до того місця, де він раптом уривався. Тоді повернулася і полізла у вузький вхід до печери, їй довелося трохи проповзти, а далі стіни роздалися, піднялись угору, і вона опинилася у круглій заглибині. Головою вона майже торкалася верха печери. Тут було сухо й затишно. Вовчиця уважно озирнулася навколо, а Одноокий стояв на вході й терпляче стежив за нею. Вона опустила голову і, встромивши ніс у землю, повернулася кілька разів на місці. Потім не то із стомленим зітханням, не то з гарчанням витягла лапи й лягла головою до входу. Одноокий, від цікавості наставивши вуха, засміявся до неї, і на фоні білої плями вона бачила, як він добродушно помахував хвостом. Вона вместилася ще зручніше і, прищуливши кінчики вух, благодушно висунула язик, немов хотіла висловити цілковите задоволення.

Одноокого мучив голод. Він ліг біля входу в печеру й заснув, але сон його був тривожний. Крізь дрімоту він прислухався до яскравого світу, на сніговій поверхні якого вже грало квітневе сонце. У його сонні вуха прокрадався ледве чутний шепіт прихованих під снігом струмків, і, весь нашорошившись, він прокидався. Сонце знову з'явилося на небі, і розбуркана природа півночі кликала звіра. Усе відроджувалося. У повітрі вчувався повів весни, під снігом зароджува-

лося життя, дерева наливалися соком, бруньки скидали з себе крижані пута.

Старий вовк схвильовано поглядав на свою подругу, але в неї, видно, не було ніякого бажання рушати з місця. Раптом перед його очима пролетіла зграйка сніголюбів. Він схопився, але, глянувши на вовчицю, знову ліг і задрімав. Над вухом у нього щось тихесенько гуло. Спросоння він почухав морду і прокинувся. Перед самісіньким його носом дзижчав самотній комар. Комар був великий. Цілу зиму він провів у якійсь колоді, а тепер сонце вивело його з заціпеніння. Вовк більше вже не міг не відгукнутися на поклик природи. До того ж він був голодний.

Він підповз до вовчиці й почав умовляти її підвестися. Але вона лише гарчала. Тоді він вийшов сам на яскраве сонячне світло. Сніг уже розм'як, і бігти було важко. Вовк подався замерзлою, затіненою деревами річкою, де сніг був іще твердий. Він ганяв годин вісім і, коли смеркло, зголоднів ще дужче. Дичина траплялася, та він нічого не піймав. Ще б пак! Зайці легко скакали по підталій сніжній корі, а він раз-у-раз провалювався.

Підійшовши до печери, він так і прикипів на місці, охоплений раптовою підозрою. Звідти долинали якісь невіразні чудні звуки. Вони не були схожі на голос вовчиці, але колись давно він наче чув щось подібне. Він обережно поповз усередину, але вовчиця грізно загарчала. Це його ніяк не збентежило, хоч далі він усе ж не поліз. Йому тільки цікаво

було, що воно там так тихенько схлипує.

Вовчиця сердито загарчала на нього, і він згорнувся коло входу клубком і заснув. Коли настав ранок і в лігві засіріло, Одноокий знову почав шукати, звідки беруться ті чудні, знайомі йому звуки. У гарчанні вовчиці забриніла ще якась нова ревнива нотка, і він обачно тримався на безпечній відстані. Проте він розгледів під животом своєї подруги п'ять чудних крихітних живих грудочок. Вони були дуже кволі, дуже безпорадні, жалісно попискували і не розплющували на світло очей. Старий вовк украй здивувався. На його довгому й щасливому віку така подія траплялася частенько, але щоразу була для нього чимось новим і несподіваним.

Вовчиця стурбовано дивилася на нього. Вона весь час потихеньку гарчала, а коли їй здавалося, що він підступає занадто близько, гарчання робилося загрозливим. Не досвід з власного минулого, а інстинкт, що його вона дістала у спадщину від безлічі матерів-вовчиць, нагадував їй про батьків, що пожирали своє новонароджене безпомічне потомство. І, охоплена безмежним страхом, вона не підпускала Одноокого до малят, яким він дав життя.

Але їм не загрожувала небезпека. Одноокого теж охопило могутнє почуття, що передалося йому від багатьох поколінь батьків-вовків. Він не питав себе, що воно значить, не роздумував над ним. Воно заповонило всю його істоту. І, цілком природно підкоряючись душевному пориву, він повернувся хвостом до своєї родини і подався добувати для неї їжу.

Миль за шість від лігва річка розділялася на два рукави, що під прямим кутом повертали до гір. Завернувши ліворуч, Одноокий натрапив на недавній слід. Понюхавши, він побачив, що слід зовсім свіжий, і, причаївшись, поглянув у той бік, де він пропав. Тоді спокійно повернувся і пішов праворуч. Відбитки лап були далеко більші, ніж у нього, і вовк знав, що тут йому навряд чи пощастить чимось поживитися.

Пробігши з півмилі правим рукавом річки, він почув, наче хтось поблизу щось гризе. Він пішов на звук і побачив дикобраза, який стояв на задніх лапах коло дерева й точив об кору зуби. Одноокий обережно підповз до нього, дарма що не сподівався на успіх. Він знав, що це за звір, хоча так далеко на півночі не бачив його ще ні разу. Йому зроду не доводилося куштувати м'ясо дикобраза. Але зі свого досвіду він переконався, що є на світі і щастя і везіння. Тож він продовжував підкрадатися. Хто його знає, що може трапитися.

Дикобраз згорнувся клубком, вистромивши на страх ворогам свої довгі гострі голки. Ще в ранній молодості Одноокий якось обнюхав зблизька отаку на вигляд невинну шпичкувату кульку, а вона його як лусне хвостом по морді! Одна голка застряла у нього в носі і кілька тижнів пекла його вогнем, аж поки сама не вийшла. Отож на цей раз, зручно уможившись на снігу, він тримав свій ніс не менше як за фут від небезпечного хвоста. Лежав собі і спокійно чекав. Як знати? Усяко буває. Може, дикобраз і розгорнеться. Тоді спритним ударом лапи він так і розпоре йому ніжний неза-

хищений живіт.

Та через півгодини він підвівся, злісно загарчав на нерухомий клубок і пішов геть. У минулому він надто часто й надто марно чатував на дикобраза, щоб гаяти час нині. І він побіг далі правим рукавом струмка. День минав, а він нічого не вполював.

Пробуджений інстинкт батьківства владно гнав його вперед. Він будь-що мусив знайти поживу. Нарешті він наскочив на тетерею. Він вийшов з лісу і несподівано наткнувся на дурнуватога птаха, що сидів на пні перед самим його носом. Вони глянули одне на одного. Птах злякано стріпнувся, але вовк ударом лапи збив його на землю і схопив, не давши йому й крилами змахнути. Уп'явшись у ніжне м'ясо і хрусткі кісточки, він несвідомо почав їсти. Та раптом щось згадав і помчав до печери, звісно, з тетерею в зубах.

Він, як тінь, легенько біг по снігу своєю оксамитовою ходою і по дорозі пильно досліджував усе нове. За милю від розгалуження річки він знов натрапив на відбитки широких лап, які бачив уранці. Сліди йшли в тому ж напрямі, де була й печера, і за кожним закрутом річки він сподівався зустріти невідомого звіра.

Висунувши голову з-за скелі, де річка круто завертала, він бистрим оком угледів щось таке, що враз присів. Там був той звір, що залишив сліди, – величезна самиця-рись. Вона так само, як і він кілька годин тому, лежала, причаївшись, перед туго згорнутим клубком колючок. Якщо до того вовк

скрадався, як тінь, то тепер він, наче привид тіні, обійшов навколо нерухому німу пару, щоб опинитися з завітрянного боку від неї.

Поклавши коло себе птаха, він заліг у снігу і крізь хвою низькорослої сосни стежив за грою не на життя, а на смерть. Завмерлі у чеканні рись і дикобраз однаково хотіли жити. І така курйозна була їхня гра! Змагаючись за життя, одному треба було з'їсти другого, а другому опинатися, щоб його не з'їли. Старий одноокий вовк, приникши у своєму захистку, теж узяв участь у змаганні. Він сподівався, що примхливе щастя допоможе і йому урвати добрий кусень м'яса, так нині потрібний йому.

Минуло півгодини, спливла й година. Ніщо не змінилося. Шпичастий клубок лежав непорушно, мов камінь. Рись застигла, як вирізьблена з мармуру. Старий вовк неначе вмер. А справді усі троє були напружені до болю і ніколи ще життя в них не буяло так потужно, як тепер, коли вони здавалися заціпенілими.

Раптом Одноокий посунувся і ще пильніше придивився до звірів. Щось сталося. Дикобраз, мабуть, подумав, що ворог відступив. Поволі, обережно почав він розгортати свій неприступний панцер. У нього не ворухнулося ніяке передчуття. Помалу-малу колючий клубок розпростувався й витягався. В Одноокого аж вогко стало в роті і покотилася слина. Живе м'ясо слалося перед його очима, немов само просилося в пашу.

Дикобраз майже зовсім розгорнувся, як раптом помітив ворога. У ту ж мить рись ударила його. Удар той був швидкий як блискавка. Лапа з твердими зігнутими кігтями рвонула ніжний живіт дикобраза і вмить відсмикнулася. Коли б дикобраз розгорнувся до кінця або не вгледів ворога за якусь чверть секунди до нападу, лапа була б неушкоджена. А так він устиг одним змахом хвоста загнати в неї свої гострі голки.

Усе якось сталося враз – удар, ще один удар у відповідь, одчайдушний зойк дикобраза, верещання здоровенної кішки від болю і подиву. Одноокий аж підвівся від хвилювання, прищулив вуха і витяг тремтячий хвіст. Рись розлютувалася. У нестямі вона кинулася на звіра, що заподіяв їй біль. Але дикобраз, стогнучи й виючи, вибиваючись з останніх сил, щоб згорнути своє напіврозірване тіло в неприступний клубок, ще раз шмагнув її хвостом. Величезна кішка знову заверещала від болю й подиву. Вона відскочила назад і зачхала. Ніс у неї був так густо уतिकаний колючками, мов якась дивовижна подушка для шпильок. Щоб спекатися жалких стріл, вона чухала морду лапами, встромляла її в сніг, терлася нею об сучки й гілки. Не тямлячи себе від муки й жаху, вона металася й скакала, як скажена.

Рись довго ще чхала й одчайдушно біла обрубкуватим хвостом. Нарешті вона перебіснувалася і на хвилину притихла. Вовк не спускав з неї ока. Але навіть і він здригнувся й наїжився, коли рись з протяжним жажливим зойком несподі-

вано підскочила вгору й помчала геть, супроводжуючи кожний свій стрибок пронизливим вищанням.

Коли вже рисячий лемент завмер десь удалечині, Одноокий зважився вийти з засідки. Він ішов так обережно, наче весь сніг дикобраза усіяв своїми голками, що були ладні щохвилини встромитися в м'які його лапи. Коли він наблизився до дикобраза, той люто заскімлив і клацнув довгими зубами. Бідолаха примудрився знову згорнутися клубком, але зовсім не так туго, як раніше. Пошматовані м'язи надто вже ослабли. Він був роздертий майже пополам і сходив кров'ю.

Одноокий набрав повну пащу просякненого кров'ю снігу, жував його, смакував і ковтав. Це тільки збуджувало апетит і збільшувало голод. Але вовк був надто старий, щоб забути осторогу. Він міг і зачекати. Він лежав на снігу й вичікував. Дикобраз скреготав зубами, стогнав і скиглив. Через певний час Одноокий помітив, що голки в клубку хиляться вниз і весь він страшенно дрижить. Але враз дрижання припинилося. Востаннє злісно клацнули довгі зуби, голки опустилися, тіло витяглося й завмерло.

Боязким рухом лап Одноокий розпростав дикобраза на всю його довжину й перекинув на спину. Нічого не трапилося. Дикобраз таки справді був мертвий. Вовк з хвилину пильно дивився на нього, потім обережно взяв його в зуби і подався вздовж річки. Він і ніс і волік свою здобич, одвернувши голову, щоб не настромитися на колючки. По дорозі він щось згадав, поклав на землю свою ношу і побіг туди,

де залишив тетерю. Тепер він уже не вагався й хвилини. Він знав, що йому робити, і швиденько з'їв птаха. Тоді повернувся і потяг дикобраза далі.

Коли Одноокий приволік у печеру добич щасливих ловів, вовчиця оглянула її і, повернувшись мордою до старого, ленько лизнула його в шию. Але до вовченок вона його не підпустила, хоч загарчала вже не грізно, а якимось поблажливо. Страх перед батьком її дітей уже вщух, бо він поводився так, як годиться справжньому батькові-вовку, і не виявляв нечестивого бажання зжертви крихітні створіння, яких вона зродила на світ.

III

Сіре вовчєня

Воно дуже відрізнялося з-поміж своїх сестер і братів. У них шерсть мала червонястий відтінок, як у матері, і тільки воно вдалося в батька. В усьому виводі це було єдине сіре вовчєня. Воно народилося справжнім чистокровним вовком, точнісінько таким, як сам Одноокий, тільки мало не одне око, а два.

Очі в сірого вовчєняти тільки недавно розплющилися, а воно вже добре бачило. І навіть коли очі в нього ще були сліпі, воно сприймало все на дотик, нюх і смак. Воно добре знало обох своїх братів і двох сестер. Незграбно гралося з ними і навіть гризлося, а коли розпалювалося, з його крихітного горла вихоплювалися якісь смішні верескливі звуки – провісники майбутнього гарчання. Ще задовго до того, як очі в нього розплющилися, воно на дотик, смак і нюх навчилося пізнавати свою матір – джерело теплоти, їжі й ніжності. У неї був приємний ласкавий язик, і коли вона проводила ним по м'якенькому крихітному тільки вовчєняти, воно пригорталося до неї й засинало.

Отак воно проспало майже весь перший місяць свого життя. Але тепер воно вже добре бачило, подовгу гуляло і починало вивчати навколишній світ. Його світ був похмурий, та вовчєня цього не помічало, бо не знало іншого світу. Тут бу-

ло напівтемно, але його очі не знали ще сонця. Його світ був дуже тісний, замкнений стінами лігва; але вовчєня й гадки не мало про далекі широкі світи, через те його не пригнічували вузькі межі існування.

Проте воно рано помітило, що одна стіна його світу зовсім не схожа на інші. Це був вихід з печери, і звідти йшло світло. Воно помітило цю різницю ще тоді, як не мало ніяких думок і ніяких свідомих бажань. Ця стіна непереможно вабила його, перш ніж воно розплющило очі і угледіло її. Світло з неї било в його напівстулені повіки, і його зорові нерви тремтіли від маленьких, як іскри, теплих і дивно приємних відблисків. Життя його тіла й кожної його клітинки, життя, що було його суттю, яка не мала нічого спільного з його особистим життям, прагнуло світла і поривало до світла його тіло, так само як хитромудрі хімічні процеси в рослині поривають її до сонця.

Ще не зазоріла в ньому свідомість, а воно вже повзло до виходу з печери. Повзли туди і брати його й сестри. А ось у темні закутки лігва ніхто з них не ліз. Вони тяглися до світла, мов квіти. Хімічні життєві процеси в них потребували світла як умови для існування, і їхні крихітні тіла сліпо повзли до нього, як вусики виноградної лози, не роздумуючи, інстинктивно. Пізніше, коли в кожному з них прокинулися своєрідні пориви й свідомі бажання, потяг до світла тільки збільшився. Мати гнала їх від виходу, а вони безперестанку лізли й лізли до нього.

Тоді сіре вовчечня довідалося, що в його матері є не тільки ласкавий м'який язик. Уперто лізучи до світла, воно познайомилося з її носом, яким вона давала йому прочуханки, і з лапою, що швидким спритним ударом уміла притиснути його до землі і перекотити в куток. Так воно вперше пізнало біль і невдовзі навчилося уникати болю – стереглося, щоб не наразитися на небезпеку, а наразившись, ухилялось від удару і тікало. Це вже були свідомі його вчинки, наслідки його перших висновків. Спочатку воно інстинктивно уникало болю, так само як і повзло до світла. А згодом воно рятувалося від болю вже тому, що знало біль.

Сіре вовченя уродилося люте. Такі ж росли його брати і сестри. Та інакше й бути не могло. Воно ж було хижою твариною, з породи м'ясожерів. Його батько й мати жилилися самим лише м'ясом. Молоко, що його ссало вовченя при перших проблісках свого життя, теж вироблялося з м'яса, і дарма, що воно прожило на світі якийсь там місяць і тільки тиждень тому розплющило очі, а вже й само їло м'ясо, напівперетравлене й виригнуте вовчицею для п'ятох вовченят, що вже попідростали і тепер не могли наїстися її молоком.

З цілого виводка сіре вовченя було найлихіше. Своїм гарчанням воно заглушало гарчання своїх братів і сестер, і напади люті були в нього страшні. Воно перше навчилося спритним змахом лапи качати по землі братів. Перше почало хапати їх за вухо і, тягаючи по печері, сердито гарчало крізь зціплені зуби. І, звісно, матері, занепокоєній, що вовченята раз-у-раз лізуть до виходу з лігва, найбільше доводилось морочитися з сірим.

З кожною дниною сіре вовченя гостріше відчувало чари світла. Воно раз-у-раз пускалося в мандри на цілий ярд до виходу, і завжди мати відтягала його назад. Воно не знало, що то був вихід. Воно взагалі нічого не знало про виходи з одного місця в друге. Воно не знало ніякого іншого місця, крім свого, отже, й гадки не мало йти кудись. Для нього вихід з печери був лише стіною – стіною світла. На його крихітній землі ця стіна була сонцем. Вона вабила його, як свічка ва-

бити нічного метелика. Воно весь час силкувалося дістатися до неї. Життя, яке так швидко розквітало в ньому, тягло його до стіни світла, бо то був єдиний шлях, яким йому судилося піти. Хоч саме вовчєня цього не знало. Воно не знало навіть, що за стінами лігва щось є.

Одне тільки в стіні світла здавалося йому чудним. Його батько (воно вже знало батька, як схожого на матір мешканця його оселі, який спить коло самого світла й приносить м'ясо) звичайно йшов прямо в далеку білу стіну й щезав. Для сірого вовчєняти це було загадкою. До білої стіни мати його не пускала, а коли воно наближалося до темних, то натикалося ніжним носом на щось тверде. Це було боляче, і після кількох невдалих спроб воно припинило свої розвідки. Не роздумуючи над цим, воно вирішило, що зникати в стіні – це особлива властивість батька, так само як властивість матері – молоко й напівперетравлене м'ясо.

Сіре вовчєня не вміло думати, принаймні так, як думають люди. Його мозок працював тупо. Але висновки його були такі ж швидкі і ясні, як у людини. Воно сприймало враження, не питаючись, чому це і для чого. У нього був свій спосіб визначати явища. Йому було байдуже, чому щось трапилось, а досить було знати як. Отже, ударившись кілька разів об задню стінку носом, воно зрозуміло, що не може щезнути крізь неї, а от батько може. Але його зовсім не мучило бажання довідатися, яка ж різниця між ним і батьком. Логіка й фізика недоступні були його мисленню.

Як і всі сини пустелі, воно рано пізнало голод. Настав час, коли не те що м'яса, а навіть і молока не стало в його матері. Спочатку вовченята пищали й скімлили, але здебільшого дрімали. Незабаром їх обгорнула голодна сплячка. Минули дні завзятої гризні й бійок. У лігві не лунало більше молоде гарчання. Скінчилися й мандрівки до далекої білої стіни. Вовченята спали, і життя в них поволі завмирало.

Одноокий був у розпачі. Він далеко бігав на лови і мало спав тепер у лігві, де стало так тихо й сумно. Вовчиця теж залишала своїх дітей і виходила в пошуках їжі. В перші дні після народження вовчат Одноокий не раз навідувався до індіанського табору і обкрадав капкани на зайців. Та коли станув сніг і скресла на річці крига, індіанці подалися далі, і для вовка урвалося джерело легкої здобичі.

Коли сіре вовченя повернулося до життя і знову зацікавилася далекою білою стіною, воно помітило, що мешканців у його оселі стало обмаль. У нього лишилася тільки одна сестра, а друга сестра і брати десь зникли. Коли в нього з'явилися сили, воно змушене було гратися само, бо сестра вже не підводила голови й не рухалася з місця. Його маленьке тіло покруглішало від м'яса, яке він знову їв, але для неї їжа прийшла занадто пізно. Вона спала без просипу; в її крихітному, обтягнутому шкірою тілці життя ледве мерехтіло, поки не згасло зовсім.

А згодом сіре вовченя перестало бачити й батька. Він більше не зникав і не з'являвся в білій стіні, не спав на по-

розі лігва. Це трапилось в кінці другого, вже не такого тяжкого, голодування. Вовчиця знала, де дівся Одноокий, та хіба вона могла розповісти сірому вовченяті те, що бачила? Шукаючи якимось поживи вздовж лівого рукава річки, де жила рись, вона побігла по слідах Одноокого і знайшла його, певніше те, що лишилося від нього. Вона побачила ознаки минулого поединку і сліди рисі, яка, перемигши, подалася до себе в нору. Перше ніж піти додому, вовчиця розшукала й цю нору, але всередину увійти не наважилася, бо бачила з усього, що рись там.

Після того вовчиця стала обминати лівий зарічок. Вона дізналася, що в рисячій норі є рисенята. Та й без того їй було відомо, що рись – лихий та лютий звір і на диво страшний супротивник. Шість вовків, звісно, можуть загнати рись на дерево – хай там наїжується і шипить! А от зустрітися з риссю віч-на-віч, та ще коли в неї за спиною цілий виводок голодних кошенят – то вже не жарт.

Та пустеля – завжди пустеля, а мати – завжди мати, однаково ревний захисник своїм дітям і в пустелі і не в пустелі. Тож настав день, коли вовчиця заради свого сірого вовченяти поборолла страх перед лівим зарічком, перед норою в скелях і перед люттю рисі.

IV

Стіна світу

На той час, коли вовчиця стала покидати печеру й бігати на лови, вовчєня вже добре засвоїло закон, що забороняє йому наблизитися до виходу. Мати промовисто напоумляла його й лапою і носом, але в ньому заговорив іще й інстинкт страху. За своє коротеньке життя в печері воно ще жодного разу нічого не злякалося. Проте страх жив у ньому. Він перейшов до нього від далеких предків через тисячу тисяч життів. Вовчєнати передали його Одноокий і вовчиця; самі ж вони дістали цей дар від безлічі вовчих поколінь. Страх! Цієї спадщини пустелі не може позбутися жодна тварина.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.